

**ЗАГАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ
В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ В МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР**

УДК 338

О. М. АЗАРЯН, О. Ю. БІЛЕНЬКИЙ

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

**РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ
ВИРОБНИЦТВА КОМБІКОРМІВ В УКРАЇНІ**

Визначено етапи формування та розвитку комбікормової галузі України, які дещо відтворюють загальні етапи радянського періоду (до 1991 р.), а потім розпочинається самостійний шлях становлення галузі в Україні. Цей шлях характеризується двома етапами – занепаду та відновлення кількісного зростання. У межах визначених етапів з'ясовано характеристики, як позитивні, так і негативні, що впливали на становлення та розвиток галузі. Дослідження та з'ясування етапів становлення комбікормової промисловості надаватиме можливість у подальшому здійснювати прогнозування шляхів її подальшого розвитку в Україні з урахуванням сучасних тенденцій на світовому ринку комбікормів.

Certainly the stages of forming and development of mixed fodder industry of Ukraine, which reproduce something the general stages of soviet period (in 1991), and then the independent way of becoming of industry begins in Ukraine. This way is characterized two stages – decline and proceeding in quantitative growth. Within the limits of the certain stages descriptions, both positive and negative, are found out, that influenced on becoming and development of industry. Possibility in subsequent to carry out prognostication of ways of it subsequent development in Ukraine taking into account modern tendencies in the world market of the mixed fodders will give research and finding out of the stages of becoming of mixed fodder industry.

Ключові слова: аналіз, комбікормова галузь, етапи розвитку, виробництво.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з науковими завданнями.

Комбікормова галузь України є досить вагомою у агропромисловому комплексі країни. Вона є запорукою розвитку тваринництва, птахівництва, рибальства та харчової промисловості, зокрема виробництва м'ясоковбасних виробів. Слід зазначити, що комбікормова галузь є досить перспективною через існування потужної сировинної та матеріально-технічної бази в Україні, але вона є заручником стану тваринництва та птахівництва у країні.

Дослідження та з'ясування етапів становлення комбікормової промисловості надаватиме можливість у подальшому здійснювати прогнозування шляхів її подальшого розвитку в Україні з урахуванням сучасних тенденцій на світовому ринку комбікормів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Слід зазначити, що комбікормова галузь є досить специфічною сферою господарчої діяльності, до того ж зважаючи на довгий період її занепаду, то кількість наукових публікацій, що посвячена певним теоретично-практичним аспектам функціонування цієї галузі замала. Проте, в останній час з'явилися окремі роботи присвячені тим чи іншим аспектами відновлення та подальшого розвитку цієї галузі. Зазначу, що ці дослідження не мають системного характеру та не зупиняються детально на умовах занепаду галузі та початку її відновлення.

В. Афанасьєв здійснює дослідження ретроспективного характеру комбікормової промисловості РФ, починаючи з 20-х років минулого сторіччя, з позиції технічного-технологічного забезпечення [1, с. 4 – 6]. Крім того, В. Афанасьєв досліджує стан та проблеми комбікормового виробництва у Росії та зазначає, що «забезпеченість високоякісними комбікормами у своїй більшості визначає рівень розвитку та економіку розвитку сільського господарства, тому що у структурі собівартості продукції тваринництва вартість кормів сягає 65 – 75 %. Тому, як і в доперестроєвний період, у сучасності комбікормова галузь залишається важливою ланкою у розвитку агропромислового комплексу країни» [2, с. 9].

А. Павлюченков досліджує економічні питання функціонування комбікормової промисловості та зупиняється на етапах її розвитку [3, с. 5].

Слід зазначити, що більшість досліджень, які здійснюються, мають технічний або технологічний ракурс. Стосовно організаційно-економічних питань формування та розвитку комбікормової галузі, то тут слід визначити дослідження О.Козаченко, яке стосується формування цінової політики в діяльності комбікормових підприємств [4].

Мета статті. Метою статті є визначення етапів формування ринку комбікормів в Україні через здійснення ретроспективного аналізу та з'ясування методичного підходу до його проведення.

Результати дослідження. Як зазначає, О.Ярославський «розвиток вітчизняної комбікормової промисловості за часів Радянського Союзу відбувався в напрямі задоволення потреб великих тваринницьких комплексів... В Україні було збудовано близько 90 комбікормових заводів, які випускали щорічно 16 млн тонн комбікормів при максимальній потужності 21,8 млн тонн» [5, с. 2].

А. Павлюченков визначає цілу низку етапів розвитку комбікормової галузі колишнього СРСР (табл. 1).

Отже, А. Павлюченко визначає певні періоди становлення та розвитку галузі (взагалі 11 етапів) та надає їх характеристику через позитивні та негативні чинники. Але це дослідження закінчується періодом

розпаду СРСР, яке позначилося кризою в економіці колишніх республік СРСР. Проте, період 1990 – 2000 рр. можна визначити як започаткування комбікормової галузі в Україні. Крім дослідження розвитку галузі А. Павлюченка, у [6] визначено деякі інші етапи розвитку комбікормової промисловості (табл. 2).

Таблиця 1

Етапи розвитку комбікормової промисловості за А. Павлюченко [3]

Період	Етап	Характеристика
Друга половина XIX століття	Одна продукція (сухі галети), концентрація у великих міс-тах (Москва, Санкт-Петербург, Київ)	«+» Зацікавленість військових установ (більш висока транспор-табельність та довший термін зберігання). Приміські тваринницькі господарства (нестача власних кормів). «-» Низькі харчова цінність та якість кормових сумішей
1917 р.	Кустарні комбікормові заводи у Москві, Києві, Полтаві	«-» Низький рівень техніки, технології, якість продукції.
1928 р.	Організація виробництва кормових сумішей у Болшеві, Полтаві, Харкові	«+» Великі кооперативні та державні установи, акціонерні товариства. Залучення до виробництва зоотехніків. Розробка рецептур кормових сумішей для різних тварин
1931 – 1937 рр.	Державна підтримка комбікормової галузі	«+» Організація комбікормового виробництва здійснювалась на основі досвіду проектування борошняних заводів та елеваторів. Зростання технічного рівня. Організація Центральної науково-дослідної лабораторії комбікормів
1940 р.	Піднесення виробництва комбікормів (19 підприємств, вироблено 1185 тис т комбікормів)	«+» Розвиток тваринництва (зокрема свинарства)
1946 – 1952 рр.	Повоснна відбудова (зруйно-вано 12 заводів (60 % потужностей)	«-» Різне скорочення обсягів виробництва комбікормів (тільки у 1952 р. загальний обсяг виробництва комбікормів зріс на 13 % у порівнянні з 1940 р.). «+» Додаткове оснащення виробництва (склади готової продукції, сировини; лінії підготовки сировини; подрібнювальні відділення)
1952 – 1964 рр.	Комбікормові заводи передані у ведення Міні-стерства заготівель СРСР. Відбулося кількісне зростання галузі, наближення виробництва до джерелам сировини та споживачам продукції	«+» Об'єднання хлібоприймальних, комбікормових, борошняних та круп'яних підприємств створили умови для комбінування цих споріднених виробництв. Будівництво нових комбікормових заводів (цехів) відбувалося у складі комбінатів. Зросли темпи введення потужностей. Потужності вводилися без великих капіталовкладень – виробництво організувалося на хлібоприймальних підприємствах. Рівномірне розміщення виробництва по території, скорочення перевезень. «-» Диспропорції між введеними виробничими потужностями та розвитком сировинної бази. Обмеженість асортименту
1965 – 1975 рр.	Початок виробництва білко-вітамінних домішок, а потім преміксів. Формування двох напрямів розвитку комбікормової галузі	«+» Поліпшення якості комбікормів, розширення асортименту, збільшення обсягу виробництва. Два напрями розвитку: 1) виробництво повнораціонних кормів, БВД і преміксів на великих державних підприємствах; 2) виробництво комбікормів на міжколгоспних та колгоспно-совгоспних комбікормових заводах з використанням власного збіжжя та промислових БВД і преміксів
1976 – 1980 рр.	Інтенсифікація виробництва	«+» Покращення використання потужностей існуючих підприємств. Побудова нових підприємств. Реконструкція та переозброєння існуючих підприємств. Заміна звичайних концентрованих кормів збалансованими комбікормами. Зростання обсягів виробництва за 2-им напрямом розвитку. Налагодження прямих зв'язків з птахофабриками та тваринницькими комплексами
1980 – 1985 рр.	Уповільнення темпів розвитку галузі	«-» Слабка організація сировинної бази. Недоліки у постачанні комбікормових заводів сировиною. «+» Подальше зростання технічного рівня виробництва. Реконструкція та переозброєння
1986 – 1990 рр.	Якісне зростання комбікормового виробництва	«+» Значне розширення асортименту (374 рецептури) – 70 найменувань. Зростання виробництва гранульованих комбікормів. Освоєння процесу збагачення комбікормів. «-» Низька якість комбікормів. Незадовільне забезпечення необхідною сировиною.

Отже, визначено п'ять етапів становлення та розвитку галузі за часів СРСР, впродовж яких було сформовано потужну комбікормову промисловість.

В ювілейному номері фахового спеціалізованого видання «Комбікорма» [7, с. 1 – 3] також підіймається питання знакових подій у формуванні комбікормової промисловості СРСР, на підставі яких можна з'ясувати певні етапи (табл. 3).

Таким чином, визначено сім етапів становлення та розвитку галузі за період 1928 – 1985 рр. Як позначається у [8], комбікормова промисловість, як самостійна галузь, була заснована у 1935 році, а в 1965 році їй було надано пріоритетне значення з тим, щоб з її розвитком створити країні оптимальні умови для ефективного функціонування птахівництва та тваринництва на промисловій основі. Формування цих етапів не є однозначним, проте деяко в чому вони збігаються та віддзеркалюють основні події та, відповідно, етапи розвитку комбікормової промисловості в Україні у складі СРСР.

Отже, на підставі даних табл. 1 – 3 можна стверджувати, що всі системні події та відповідно дослідження стосовно комбікормової промисловості закінчились у кінці XX століття.

Проте, після розпаду СРСР, в Україні залишилась потужна комбікормова промисловість, здатна

повністю задовольнити потреби тваринництва, птахівництва та рибництва в комбікормах. Але руйнація економічних основ господарства, зокрема сільськогосподарського, призвела до порушення господарчих зв'язків, що і призвело до занепаду галузі. Як зазначає О.Ярославський, «із зменшенням попиту почали скорочуватись й обсяги виробництва комбікормів. З 1991 по 2002 р. виробництво комбікормів зменшилося майже у 10 разів і у 2002 р. становило 1,5 млн т, а білково-вітамінних домішок – 11,3 тис. т, або 2,4 % від рівня 1991 р.» [5, с. 4].

Таблиця 2

Етапи розвитку комбікормової промисловості за [6]

Період	Етап	Характеристика
1928 – 1940 рр.	Становлення галузі	«+» Механізація виробництва. Участь вчених зоотехнічних лабораторій. Розробка науково обґрунтованих рецептур комбікормів
1952 – 1966 рр.	Структуризація та кількісний розвиток.	«+» Перепідпорядкування комбікормових підприємств Головному управлінню борошняної промисловості. Проектування комбікормових цехів при мелькомбінатах. Виробництво комбікормів-концентратів. Широке впровадження малогабаритного універсального комбікормового заводу (МУКЗ). Закладено основу для збалансування комбікормів та їх збагачення. «-» Відсутність ряду технологічних ліній (збагачення, гранулювання, введення рідких компонентів).
1966 – 1975 рр.	Прискорений розвиток	«+» Створення нових проектів. Розробка нових технічних рішень. Типізація комбікормових заводів. Розширення номенклатури продукції. Науково обґрунтована економіка виробництва та використання БМВД (проф.Павлюченков А.). Початок спеціалізації комбікормових заводів. «-» Втрата значення міжгосподарчих комбікормових підприємств як виробників. Послаблення матеріально-технічної бази. Застарілі технології
1975 – 1990 рр.	Зростання результативності	«+» Оснащення новими типами та типорозмірами обладнання, індивідуальними проектами. Створення преміксів промислового виробництва. Зростання якості комбікормів та їх збалансованості. Посилення спеціалізації підприємств. Впровадження нових технологій. Оснащення підприємств багатокомпонентним автоматичним дозуванням, приладами експрес-аналізу
1991 – 2002 рр.	Занепад галузі	«-» Зниження обсягів виробництва. Втрата централізованого розподілу сировини. Відсутність споживачів. Руйнування галузі. «+» Створення цехів з примітивними технологіями і обладнанням. Початок інтеграції з тваринництвом

Таблиця 3

Етапи становлення комбікормової галузі колишнього СРСР [7]

Період	Етап	Характеристика
1928 р.	Започаткування галузі	Введення першого механізованого заводу у м. Москва. Створення кооперативного товариства «Комбікорм» та побудова заводів під Москвою та Харковом
1929 – 1940 рр.	Організаційний розвиток	Організація всесоюзного об'єднання «Союзпромкорм». Побудовано та введено в експлуатацію 20 комбікормових заводів. Створення Всесоюзного тресту у м. Москва та Комбікормового тресту у м. Харків
1941 – 1945 рр.	Занепад	Зруйновано 12 комбікормових заводів
1946 – 1952 рр.	Відбудова галузі	Відбудова та введення в експлуатацію 23 комбікормових заводів. Початок виробництва комбікорму для птиці. Організація комбікормових цехів при мелькомбінатах
1953 – 1964 рр.	Якісний розвиток галузі	Типізація комбікормових виробництв за потужністю. Раціоналізація розміщення виробництва. Започаткування збагачення комбікормів. Розробка БВД. Відмова від малогабаритних заводів
1966 – 1970 рр.	Науково обґрунтований розвиток	Зростання потужностей заводів. Списання морально застарілих підприємств (відмова від МУКЗ). Організація всесоюзного НДІ комбікормової промисловості у м. Воронеж з філіалами у Києві, Алма-Аті, Тбілісі, Ризі. Закріплення спеціалізованих господарств за певними комбікормовими підприємствами. Впровадження централізованих перевезень автотранспортом. Широке впровадження міжгосподарчих комбікормових підприємств на принципах самоокупності та кооперації
1971 – 1985 рр.	Якісний розвиток галузі	Зростання потужностей, реконструкція та переозброєння. Промислове виробництво преміксів. Побудова заводів для державних тваринницьких комплексів. Автоматизація підприємств

Зазначу, що з 2001 – 2002 року почалося повільне відновлення комбікормового виробництва в Україні. Каталізатором цього відновлення стало зростання попиту на повноцінні корми з боку птахівницьких господарств, що розвиваються швидко. Так, у 2002 році в Україні споживання комбікормів у порівнянні з 2001 роком зросло на 15 % і склало 2,5 млн т (офіційна цифра – 1,5 млн т, тут не враховано виробництво комбікормів заводами, що входять у великі інтегровані комплекси, які виробляють продукцію для внутрішнього споживання). Проте, більш 70 % всіх спожитих в Україні комбікормів – це комбікорми для птахівництва [9].

У період 2002 – 2007 рр. відбулося кількісне зростання комбікормової галузі в Україні, що позначилося на вагомому зростанні обсягів виробництва у галузі (табл. 4). Цьому зростанню сприяв динамічний розвиток птахівництва.

Стосовно сучасного періоду розвитку комбікормової промисловості, то слід зазначити продовження позитивних тенденцій щодо її подальшого відновлення та розвитку.

Так, в Україні у 2009 році створені всі умови для збереження і посилення позитивної динаміки в комбікормовій промисловості, зокрема в птахівництві і свинарстві. Так, за даними УАК, за січень-травень 2009 року великими і середніми комбікормовими заводами, яких налічується близько 430 одиниць, було вироблено 1,7 млн т комбікормів, тоді як за вказаний період торік – лише 1,5 млн т.

Таблиця 4

Виробництво комбікормів для сільськогосподарських тварин та птахів, млн т [10]

Дані	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
За даними Держкомстату	4,16	4,82	4,95	3,68*
Дооцінка ІАА «АПК-Інформ»	0,05	0,53	1,51	1,74
Взагалі з дооцінкою	4,21	5,35	6,46	5,42

За прогнозами УАК, загальні обсяги виробництва комбікормів в 2009 році будуть на рівні 7 млн т, що на 20 % перевищить показник 2008 року. Проте до рівня 1990-х років, коли в Україні вироблялося більше 16 млн т комбікормів, ще далеко. У той же час, ринок збуту комбікормів розширюється. Поголів'я птиці і свиней, основних споживачів комбікорму, упевнено зростає, ця тенденція зберігатиметься і на 2010 р.

Виробництво, поступово переміщується від окремих незалежних комбікормових заводів до вертикально інтегрованих тваринницьких і птахівницьких холдингів. Якщо доля великих інтегрованих господарств в 2005 році була на рівні 30 %, то зараз вже близько 50 %. За 20 останніх років структура згодовування комбікормів зазнала значні зміни. Якщо в 1990 році в сільськогосподарських підприємствах на корм для птиці йшло 32 %, то в 2008 р. – 70 %, а в поточному році прогнозується до 75 % комбікормів. Це збільшення сталося за рахунок скорочення вжитку комбікормів великою рогатою худобою з 40 % до 9 %.

Основа виробництва комбікормів на 70 – 80 % складають зернові компоненти. У 2008 році було зібрано 53,3 млн т зерна. Урожай 2009 року можна чекати на рівні до 42 – 43 млн т. Високий рівень насиченості ринку зерна безпосередньо впливає на процеси ціноутворення і робить зерно, зокрема кормове, дешевше. Іншим основним компонентом комбікорму є білково-вітамінна домішка, яка виробляється на основі шроту олійних культур, і її частка в комбікормі складає до 20 %. На тлі рекордного урожаю соняшнику сталося зростання виробництва масла. Так, за січень-травень 2009 року в Україні було вироблено 1,2 млн т рослинних олій, що на 50 % перевищує торішні обсяги виробництва. Відповідно, виробництво шроту теж збільшилося з одночасним зниженням ціни на нього [11].

Враховуючи проведені дослідження, можна визначити етапи формування та розвитку комбікормової галузі в Україні (рис. 1).

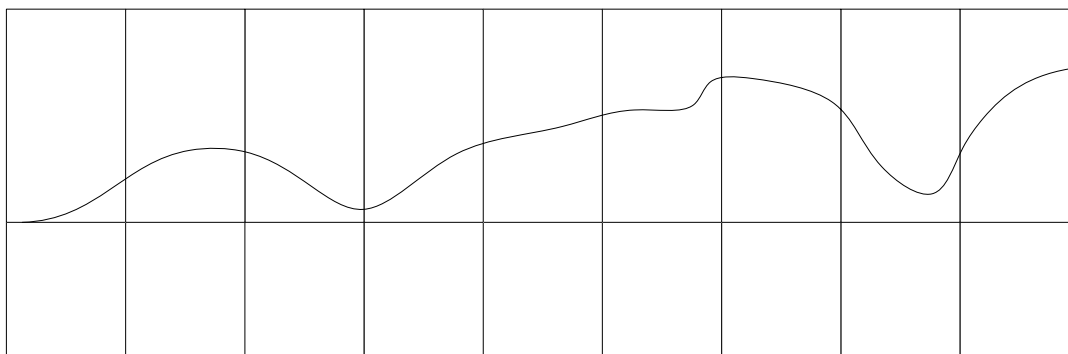

Рис. 1. Етапи формування та розвитку комбікормової галузі в Україні

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, етапи формування та розвитку комбікормової галузі України дещо відтворюють загальні етапи радянського періоду (до 1991 р.), а потім розпочинається самостійний шлях становлення галузі в Україні. Цей шлях характеризується двома етапами – занепаду та відновлення кількісного зростання. У межах визначених етапів з'ясовано характеристики, як позитивні, так і негативні, що впливали на становлення та розвиток галузі. Перспективою подальшого дослідження є визначення ключових чинників, що прямотично впливають на кількісний та якісний розвиток галузі, дослідження характеру конкуренції як чинника формування розвинутого ринку та здійснення сценарного прогнозування подальшого розвитку галузі.

Література

1. Афанасьев В. Комбикормовая промышленность России: прошлое, настоящее, будущее [Текст] / В. Афанасьев // Комбикорма. – 2008. – № 2. – С. 4 – 9.
2. Афанасьев, В. Комбикормовое производство: состояние и проблемы [Текст] / В. Афанасьев // Комбикорма. – 2008. – № 1. – С. 9 – 13.

3. Павлюченков А. Экономика комбикормовой промышленности [Текст] / А. Павлюченков. – М.: Агропромиздат, 1990. – 208 с.
4. Козаченко О. Цінова політика в діяльності комбикормових підприємств [Текст] / О. Козаченко // Агроінком. – 2007. – № 11 – 12. – С. 50 – 53.
5. Ярославський О. Огляд ситуації на ринку комбикормів в Україні [Електронний ресурс] / О. Ярославський // Проект "Аграрна політика для людського розвитку" // Режим доступу: www.agropol.kiev.ua
6. Развитие комбикормовой промышленности [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.articles.excelion.ru/science/biology/55791065.html
7. Юбіляр в цифрах и фактах [Текст] // Комбикорма. – 2008. – № 5. – С. 1 – 3.
8. Ринок комбикормової продукції. Україна. 2006 рік [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.marketing.vc/view_notes.php.
9. Танцуй, Кормен'2003 [Електронний ресурс] // Бизнес. – 2003. – № 26 // Режим доступу: www.business.ua.
10. Рынок комбикормов. Украина. 2009 год // Режим доступу: www.marketing.vc/view_notes.php?num=51117.
11. Рынок комбикормов: положительная динамика в 2009 г. сохранится [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.farkom.com.ua/index.php/info/news/

Надійшла 30.09.2009

УДК 658.330

А. В. АНДРЕЄВ

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Луганськ

ОБГРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ ПЛАНОВО-АНАЛІТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ВИРОБНИЧОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті запропоновано групи порівняно-аналітичних показників ефективності інноваційних проєктів. Обґрунтовано систему планово-аналітичних показників виробничої ефективності інноваційних проєктів.

In the article groups are offered comparatively analytical indexes of efficiency of innovative projects. Grounded system planned analytical indexes of production efficiency of innovative projects.

Ключові слова: інноваційна діяльність, оцінка, ефективність, показники.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями

Питання інноваційного розвитку мають особливу актуальність для України, що підкреслюється офіційними документами. Перехід до інноваційного розвитку країни визначений як основна мета державної політики в області розвитку науки і технологій. Але чисельні дослідження свідчать про те, що навіть здійснення інноваційної діяльності ще не гарантує отримання комерційних результатів від неї. Так, лише мала частина інновацій приводить до комерційного успіху, хоча саме вони виявляються основними стимулами зростання вартості підприємства, адже привертають увагу інвесторів і дають дохід акціонерам. Потреба в систематизації уявлень про механізми інноваційної діяльності підприємств з кожним роком лише зростає.

Рішення, які стосуються інноваційних відносин, пов'язані з використанням значних капітальних ресурсів, отже, ризик вірогідної помилки може виявитися критичним для будь-якої компанії, що і стає основною причиною для ретельного аналізу характеристик інноваційного проєкту впродовж всього циклу його реалізації. Наявність науково-обґрунтованих методик оцінки економічної ефективності інноваційної діяльності дозволяє понизити ризики, збільшити частку успішних інновацій.

Останніми роками все більше уваги вчених приділяється аналізу та оцінці інноваційної діяльності підприємства. Інноваційна діяльність у всіх секторах економіки є ключовою на сучасному етапі розвитку ринкових відносин. Ця теза підкреслюється багатьма дослідниками даної тематики. Раціональність схвалюваних інноваційних рішень стає невід'ємною характеристикою ефективності учасників ринкового процесу. Науково-обґрунтований механізм ухвалення інноваційних рішень представляє для промислових підприємств особливий інтерес у зв'язку з високою вартістю капітальних ресурсів і великою конкуренцією на ринку.

Аналіз досліджень та публікацій і виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Результати дослідження теоретичних основ оцінки інноваційної діяльності підприємств знайшли своє відображення в публікаціях вітчизняних і зарубіжних учених-економістів: А. І. Амоші, С. М. Ілляшенка, А. І. Анчишкіна, Л. С. Бляхмана, А. Е. Воронкової, В. Г. Герасимчука, В. М. Гриньової, І. І. Дахно, В. Т. Долгова, В. В. Дорофійенко, Р. Друкера, П. М. Завліна, М. М. Іванова, С. Д. Ільєнкової, С. М.